

De wereld is een 'global village'.

Zo wil het althans een bepaalde
multiculturele ideologie.

Ook de wereld van de kunsten is aan
die dynamiek onderhevig.

Hoe verhouden zich kunst, cultuur
en identiteit? Met welke interpreta-
ties en waardeoordelen benaderen

we niet-westerse kunstenaars?

Is er slechts één moderniteit, die van
het Westen? Of is moderniteit
een meervoud?

De confrontatie met het of de andere is de figuur bij uitstek die op dit ogenblik ons denken en handelen bepaalt. Discussies over integratie en assimilatie, over stemrecht voor allochtonen, over etnische spanningen en conflicten, over culturele identiteit en autonomie, over de strijd tegen de mensenhandel, over de roep naar open of gesloten grenzen,... geven concreet gestalte aan die confrontatie. Hetzelfde is aan de hand in de kunsten. De positionering tegenover niet-Europese kunstwerken heeft in het verleden nieuwe artistieke categorieën in het leven geroepen: primitivisme, oriëntalisme, exotisme. Het zijn categorieën die in het postkoloniale debat een zeer negatieve bijklank hebben gekregen en die we dus zoveel mogelijk proberen te vermijden en daarom vervangen door andere, minder beladen en minder 'foute' termen als: etnische kunst, multiculturele kunst, wereldkunst... Maar het zijn termen die even problematisch zijn. De aandacht voor het andere is vaak slechts één van de vele maskers van bevestiging van hetzelfde. We spreken over mondialisering, internationalisering, globalisering. We leven in een ruimte die als postkoloniaal en multicultureel omschreven wordt. In de culturele theorie wordt 'hybriditeit' gedefinieerd en een contaminatie als 'lokaal' geïntroduceerd: een samengaan van globale en lokale rationaliteiten. Deze termen zijn geen synoniemen en ze hebben betrekking op uiteenlopende terreinen van de menselijke activiteit. Wel zijn het allemaal pogingen om de nieuwe mondiale dynamieken te benoemen. Echter niet zonder aan de dubbelzinnigheid van veel moderne processen te ontsnappen. Ze lijken te

Het meervoud van de multicultuur

Erwin Jans

suggereren dat iedereen dezelfde ervaring heeft van de globale postkoloniale werkelijkheid. En dat is natuurlijk een onhoudbare stelling. Voor de westerling die in het bezit is van de nodige documenten, de juiste informatienetwerken en voldoende financiële middelen is de wereld wellicht een dorp, 'a global village' waarin hij vrij kan rondsurfen. Voor een inwoner van de Derde Wereld, die niet beschikt over e-mail en internet, die misschien gedwongen door politieke of economische omstandigheden zijn land verlaat op zoek naar nieuwe mogelijkheden in Europa, is de wereld vol van materiële grenzen en administratieve obstakels. Toch zijn beide ervaringen het gevolg van dezelfde economische en politieke processen die we met bovenstaande begrippen aanduiden. Ze hebben de kloof tussen Noord en Zuid alleen maar vergroot. Ze verhullen dat veel van de machtsstructuren en van de ongelijke

materiële verdeling van de voormalige koloniale wereld nog steeds doorwerken, zij het niet meer zo zichtbaar en nadrukkelijk. De ogenschijnlijk onschuldige en neutrale term 'multicultureel' wordt door de Sloveense filosoof Slavoj Žižek gedeconstrueerd als een vermomd eurocentrisme en als een effect van de verspreiding van het kapitalistische systeem over de hele wereld.

Kunst en creativiteit bewegen zich evenmin buiten of boven deze sociaal-economische en politiek-ideologische context en zijn altijd ook verbonden met de mechanismen van culturele dominantie, erkenning en uitsluiting, en met de wetmatigheden die de verhouding tussen centrum en periferie in het artistieke veld bepalen. De kunsten zijn vaak

gevoelige seismografen voor sociale en culturele veranderingen en een plaats van reflectie hierop, maar de kunstensector is niet afgeschermd van de inzet van ideologie, macht en belangen. Culturele en artistieke instellingen reproduceren dezelfde mechanismen van in- en uitsluiting als de samenleving waarvan ze deel uitmaken. Dit heeft enorme consequenties voor de niet-westerse kunstenaar of de in het Westen wonende kunstenaar uit de exkolonies of uit de migratielanden. Het is in deze politieke context dat de dramatische ontmoeting met de andere kunstenaar en zijn werk plaatsvindt. Het is geen neutrale, zuiver op artistieke criteria gebaseerde ontmoeting. Ze verloopt volgens bepaalde meestal onbewuste en ideologisch geprogrammeerde strategieën die er moeten voor zorgen dat de 'andere' kunstenaar in de eerste plaats 'anders' blijft.

GLOBALISERING I

De term 'globalisering' - met zijn veelvoud aan implicaties - is een wezenlijk onderdeel van het verborgen verhaal van westerse expansie. De term kan de huidige situatie in kaart brengen, maar verhult tegelijk de enorme ongelijkheden van een wereld die - om het met George Orwell te zeggen - voor sommigen veel globaler is dan voor anderen, dan voor de meerderheid. Toch houdt het streven van die globalisering naar herbestemming en dominantie ook een veralgemeende toegankelijkheid in. Als globalisering gericht is op het bekeren van de 'Andere', dan maakt de beschikbaarheid zelf van deze metacultuur het voor die 'Andere' ook makkelijker om haar aan te wenden voor eigen, afwijkende doelstellingen. Op die manier verandert hij de metacultuur van binnenuit. Deze culturele globalisering veronderstelt een interactie tussen enerzijds de wijdverspreide westerse metacultuur en anderzijds de culturele meervoudigheid in de wereld. Terwijl de metacultuur haar neiging tot hegemonie behoudt, hebben de 'Anderen' nuttig gebruik gemaakt van haar internationale uitstraling om het eigen lokale kader te overstijgen. Globalisering liet de verspreiding van verschillende standpunten toe en werd daar bovendien zelf door veranderd.

[Gerardo Mosquera]

Moderniteiten

Ik wil die strategieën benaderen tegen de achtergrond van de complexe vraag naar de moderniteit in de niet-westerse samenlevingen. Hoe ontwikkelt de moderniteit zich buiten het Westen? Met andere woorden: hoe ontwikkelt de moderniteit zich, niet uit zichzelf, zoals dat in het westen gebeurde (Renaissance, Humanisme, Verlichting, enz.), maar wanneer er reeds een moderniteit